

1944 1947 1948 1958 1965 1968 1977 1987 1989

ADRIAN CIOROIANU

NU PUTEM
EVADA DIN
ISTORIA
NOASTRĂ

CEA MAI FRUMOASĂ POVESTE

•
VOL. II

Cuprins

O parte din povestea (în parte filmată) a acestei cărți. Un fel de prefață	7
Este Istoria, ca atare, o știință?	16
„Prin noi înșine“ <i>versus</i> „politica porților deschise“	20
Povestea imnurilor României (1862–1990)	24
O simplă rimă. Nu Ialta–Malta, ci Moscova (octombrie 1944)..	28
Sindicatelor în timpul regimului comunist (începând din 1945)	32
Înscenarea de la Tămădău și compromiterea PNT (iulie 1947)..	38
Planul Marshall și România stalinizată (vara și toamna anului 1947)	41
Anihilarea partidelor politice democratice (1946–1947)	46
Desființarea Bisericii greco-catolice românești (1948)	50
„Neo-limbajul“ regimului comunist (începând din 1945)	54
Instituțiile Securității și Miliției în RPR (1948–1949)	58

Regiunea Autonomă Maghiară (1950–1968)	62
Morți suspecte în cultura română: Nicolae Labiș, Marin Preda și Ioan Petru Culianu	67
Un bunic pe nume Gheorghiu-Dej	72
Un supraviețuitor – Ion Gheorghe Maurer	77
Lupta pentru putere din PCR/PMR (1944–1957)	81
Mihail Sadoveanu – clarvăzător mason sau tovarăș de drum?	85
Șantierele naționale ale tineretului (după 1947)	89
Eroism și disperare: rezistența anticomunistă din munții României (1948–1962)	93
Fabrica de genii, sau Școala de literatură „Mihai Eminescu” (1950–1955)	97
Povestea cincinalelor României (1951–1989)	101
Patru decenii de pionierat (1949–1989)	105
Doctoratele oamenilor politici – de la Petru Groza la Nicolae și Elena Ceaușescu	109
Nava-școală „Mircea” (din 1938 până astăzi)	112
Evreii și comunismul	116
„Generalul Iarnă” și România comunizată	121
Un Nikita Hrușcirov nervos vizitează România (iunie 1962)	124
„Criza rachetelor” sovieto-americană din 1962 și România	128
Când așchia sare departe de trunchi – în comunism, copiii activiștilor părăsesc România!	132
O vecinătate cu probleme: România-Ungaria (1948–1989)	136

România și Iugoslavia	
în timpul comunismului.	140
Vecinul, deseori neglijat, de la sud:	
relațiile cu Bulgaria (1945–1989)	145
Vecinul de sânge de la est:	
aventurile unei statui din Chișinău.	150
Emigrarea evreilor și a germanilor din România	
(1945–1989)	154
Povestea papirusului de la Mangalia (1959–2011)	158
Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu:	
același sistem, doi oameni, două legende	161
Urbanizarea României – o poveste cu „va urma”	165
Metroul din București (1909–1979)	169
De la Casa Poporului la Palatul Parlamentului	
(și al summitului NATO)	172
Ambiția <i>nucleară</i> a lui Nicolae Ceaușescu	
(după anul 1968)	175
Ziariști, politică și manipulare:	
legea presei din 1974	178
„Calul troian” de la Helsinki (vara anului 1975)	181
Cenaclul „Flacăra” – rock, poezie și ideologie	
(1973–1985)	184
„Clauza națiunii celei mai favorizate”	
și România comunizată (începând din 1975)	190
Festivalul național „Cântarea României”	
(1976–1989)	194
Președintele Ceaușescu și omologii săi americani	
(1969–1989)	197
Vizita lui Nicolae Ceaușescu la Washington	
(aprilie 1978)	201

Propagandă în străinătate, pe bani din țară (1970–1982)	205
Pasiuni, gelozii și bârfe comuniste	208
O carte cât un război (mediatic): <i>Istoria Transilvaniei</i> (1986–1987)	212
Optimismul natural al lui Nicolae Ceaușescu	216
Mihail Gorbaciov vizitează România lui Ceaușescu (mai 1987)	219
Ultima primăvară a <i>Conducătorului</i> (martie–iunie 1989)	222
Gimnasta care sare granița — fuga din țară a Nadiei Comăneci (noiembrie 1989)	226
Ultima întâlnire dintre Nicolae Ceaușescu și Mihail Gorbaciov (4 decembrie 1989)	231
A fost sau nu a fost revoluție? (decembrie 1989)	235
Totul putea începe în „liniștita” Moldovă? (Iași, 14 decembrie 1989)	240
Un personaj controversat al Revoluției — László Tőkés (decembrie 1989)	244
Șamanul unui trib debusolat — N. Ceaușescu la ședința CPEx din 17 decembrie 1989	248
Operațiunea „Trandafirul” — filmul <i>horror</i> al Revoluției (17/18 decembrie 1989)	252
Olteni trimiși la Timișoara (20–21 decembrie 1989)	256
Ultima — dorită — „rotație a cadrelor” (21–22 decembrie 1989)	260
Mitingul fatal din 21 decembrie 1989	263
Moartea generalului Vasile Milea (22 decembrie 1989)	267

Elicopterul ultimei evadări – fuga din CC a soților Ceaușescu (22 decembrie 1989)	271
Diversiunea „helicopterelor“ din Oltenia (22 decembrie 1989 și zilele următoare)	275
Nicu Ceaușescu în Revoluția Română (decembrie 1989)	279
Cazul USLA – uciderea grupului Troasca.	283
Incendierea Bibliotecii Centrale Universitare și a Muzeului de Artă din București (22–23 decembrie 1989)	287
A complotat Armata Română împotriva lui Ceaușescu?	290
Cel mai celebru (și mai discutat) proces din istoria justiției românești (25 decembrie 1989)	294
„Sinuciderea politică“ a lui N. Ceaușescu.	298
Moartea „din subsol“ a lui Marin Ceaușescu (28 decembrie 1989)	302
Revoluția, ca experiență personală.	306
Istoria, ca exercițiu contrafactual	311

Este Istoria, ca atare, o știință?

La începutul celui de-al doilea sezon al serialului TV *5 minute de istorie*, în toamna anului 2014, a fost de datoria mea și a tuturor celor implicați în acest proiect al Televiziunii Române să mulțumim distinșilor telespectatori — doamne, domnișoare și domni, din România sau din străinătate, care ne însoțiseră pe acest drum al Istoriei de-a lungul anului precedent. Toate mesajele primite până atunci ne-au încurajat să mergem mai departe — drept care, după primele 101 episoade și pe fondul unei audiențe din ce în ce mai largi, am decis proiectarea unui al doilea sezon, de 65 de episoade, al acelor *5 minute de istorie*. Toate episoadele acestuia, plus alte 10 episoade din primul sezon nepublicate în varianta scrisă (plus unul inedit) formează acest volum.

De-a lungul acestor ani, am văzut împreună că Istoria rămâne o poveste frumoasă (prin lecțiile ei posibile) chiar și atunci când vorbește despre drame umane, despre crime sau despre catastrofe naturale sau politice. În al doilea sezon al emisiunii am vorbit mai ales despre istoria comunismului românesc și totodată despre misterele Revoluției Române din decembrie 1989. În cele ce urmează vă supun atenției o întrebare: este oare istoria comunismului — sau istoria în sensul său larg — o știință?

Atunci când îi întreb pe studenții mei dacă Istoria este o știință sau nu, majoritatea sunt tentați să răspundă afirmativ. Dacă studiază epoca mareșalului Ion Antonescu sau perioada celui de-al Doilea Război Mondial, dacă cercetează arhivele epocii Gheorghe Gheorghiu-Dej sau dacă urmărește drumul sinuos al regimului comunist până în anii lui Nicolae Ceaușescu, istoricul trebuie să se comporte ca un om de știință. Mai presus de toate, el trebuie să rămână *neutru* în raport cu trecutul despre care vorbește. Așa cum un chimist nu se poate atașa de natriu mai mult decât de clor, istoricul trebuie să-și păstreze ochiul critic indiferent dacă vorbește despre pagini glorioase sau despre pagini penibile ale trecutului. Pe cât posibil, istoricul este dator să prezinte faptele așa cum au fost ele, iar frazele spuse sau scrise de un profesionist al istoriei nu trebuie să aibă foarte multe adjective. Din păcate pentru unii, istoria comunismului nu este un tribunal, iar istoricul nu este un procuror. Cel care se ocupă de istoria comunismului trebuie să încerce, înainte de toate, să-l explice. Cea mai bună condamnare a comunismului înseamnă cunoașterea contextului în care Gheorghe Gheorghiu-Dej... sau Petru Groza... sau Lucrețiu Pătrășcanu... sau Ana Pauker... sau Nicolae Ceaușescu... sau Ion Gheorghe Maurer... sau chiar Elena Ceaușescu... au ajuns să joace un rol de prim-plan în istoria României. Dacă vrem să înțelegem ceva din istoria comunismului, esențial nu este să le punem etichete protagoniștilor (de genul „șobolanii roșii” etc.), ci să înțelegem cum, când și de ce acești oameni au putut ajunge în poziția de a determina cursul Istoriei.

Matematica, fără îndoială, este o știință — doi plus doi fac patru, oriunde s-ar face calculul, în România, în Rusia sau în Brazilia. Și fizica este o știință — legea lui Arhimede, de exemplu, este aceeași în toate școlile din lume. Spre deosebire de matematică, de fizică, de chimie sau de biologie —

care sunt științe cu rezultate verificabile —, Istoria este o disciplină a interpretării și ea diferă deseori de la un istoric la altul, de la o țară la altă țară.

Știm cu toții că, de-a lungul ultimelor sute de ani, istoricii din diferite țări au polemizat mult mai mult între ei decât au făcut-o matematicienii sau chimiștii. Fiecare țară/scoală istorică tinde să vadă istoria sa într-o anumită lumină — care nu se potrivește mereu cu interpretarea vecinilor. Să luăm, de exemplu, persoana lui Petru Groza. La București, astăzi, el e văzut ca un politician cameleon și oportunist, care a făcut jocul comunistilor și a devenit premier în martie 1945 cu sprijinul direct al Moscovei (adică al lui I.V. Stalin). La Budapesta, același Petru Groza este însă văzut mai bine, ca un om politic care a fost atent cu minoritatea maghiară din România. În Rusia de astăzi, Stalin este deseori rememorat ca un conducător care a avut meritul de a-și fi apărat țara în fața lui Hitler, după anul 1941; în schimb, în Ucraina de astăzi, Stalin este mai ales un criminal care a premeditat pedepsirea prin înfometare a țăranilor ucraineni, la începutul anilor '30 ai secolului trecut.

Atunci când veți intra în frumoasa sală a Ateneului Român din București, vă rog să priviți mai atent unde este înscrisă Istoria pe marea cupolă circulară din interior. Veți vedea că Istoria este pusă alături de arte, între Sculptură și Muzică. Iar științele precum Chimia, Fizica sau Biologia sunt trecute în partea aproape opusă a cupolei. Ca și Sculptura sau Muzica, Istoria este și ea o artă a interpretării.

Cred că cea mai bună definiție este aceea că Istoria este o poveste savantă. Istoria, ca disciplină a cunoașterii, are la bază o metodologie, dar nu are unități de măsură și nici rețete sau grade de comparație precise. Este inutil să-ți pui problema cine a fost mai genial ca strateg, Alexandru cel Mare sau Napoleon? La fel, care imperiu a fost mai mare, cel Roman, cel Otoman, cel Bizantin? În fața acestor

curiozități, profesioniștii zâmbesc, de regulă. Istoria nu este un campionat de gimnastică sau de box, în care să vezi care echipă sau care erou ajunge mai sus în clasament. Desigur, toți istoricii vor să descopere adevărul – dar, spre deosebire de matematicieni sau de biologi, istoricii știu bine că adevărul lor va fi mereu contestat sau reinterpretat de alți istorici. Morala acestui fapt este aceea că, precum viața noastră, Istoria rămâne mereu o carte deschisă, cu pagini care se scriu și se rescriu în permanență.

„Prin noi înșine“
versus
„politica porților deschise“

În cele ce urmează vom intra în detaliile celei mai constante dileme a economiei românești moderne. De subiectul poveștii noastre depinde locul de muncă pe care dvs., cititorii, l-ați avut sau îl veți avea și chiar și salariul pe care-l primiți — sau la care visați. Este vorba despre o dilemă economică — dar la fel de bine i-am putea spune un fel de blestem al indeciziei de care nu reușim să scăpăm.

Explicată pe înțelesul tuturor, această dilemă decurge din existența a două strategii economice între care statul român a oscilat: pe de o parte politica naționalismului economic sintetizată prin formula „prin noi înșine“, iar pe de altă parte așa-numita „politică a porților deschise“. Care politică i se potrivește mai bine României? Care ne-ar fi mai folositoare, pe termen scurt, mediu și lung? Iată marea dilemă de care vorbeam.

Dacă vă consolează în vreun fel, cu această problemă s-au confruntat — în ultimul secol și jumătate — străbunii, bunicii și părinții noștri; și, din păcate, se vor confrunta și copiii noștri. La sfârșitul secolului al XIX-lea, atunci când statul român modern apărea pe harta Europei, România era o economie „cu porțile deschise“, în care capitalul extern și întreprinzătorii străini jucau rolul principal. De ce? Din simplul motiv că nu aveam capital autohton și, în lipsa

Istoria este, mai presus de toate, o poveste apropiată de adevăr despre ceea ce a fost altădată. În acest volum, „altădată“ este recent și mulți dintre noi, inclusiv autorul, l-au trăit, măcar în parte, nemijlocit. Începe imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, cu împrejurările în care România a intrat în sfera intereselor sovietice, pierzându-și, pe rând, ca într-un scenariu bine pus la punct, partidele politice, libertățile cetățenești, suveranul, cultele religioase și tot ceea ce amintea de vechea Românie. Continuă cu izbânzile de moment ale regimului comunist, cum ar fi instalarea aparatului represiv, crearea unui limbaj nou, industrializarea și urbanizarea țării, ambele discutabile din perspectivă istorică, mărirea (și decăderea) unor corifei ai politicii culturale și se încheie cu declinul și prăbușirea regimului și, firește, a conducătorului său. Așadar, o istorie la care am participat și în care nu ne simțim confortabil, dar pe care trebuie să o cunoaștem și să o acceptăm, fiindcă nu putem evada din istoria noastră.

ÎN AFARA COLECȚIILOR

CURTEA VECHÉ

www.curteaveche.ro

ISBN 978-606-588-870-8

9 786065 888708